

Kennis
(10/10)

006 A

De Herbezetting van Soerabaja.

Na de mislukking van de missie van kapitein ter zee P.J.G. Huyer, die in opdracht van Schout-bij-nacht W.R. Patterson op 2 oktober 1945 in Soerabaja geland was en verzeild raakte in de chaos, ontstaan door de ontwapening der Japanners door de Indonesiërs, waarbij deze Nederlandse officier gevangen raakte, werd besloten tot het overbrengen van een Brits-Indische brigade vanuit Port Dickson op Malakka naar de "krokodillenstad".

→ Het betrof hier de 49-ste Brigade van de 23-ste Brits-Indische Divisie, die onder commando stond van brigade-generaal A.W.S. Mallaby.

De landing had zonder veel moeilijkheden plaats op 25 oktober 1945, voorafgegaan door een bespreking met dr. Moestopo, de commandant van de Tentara Keamanan Rakjat (T.K.R.), de geregelde troepen van de Republiek Indonesia. Als doel van de landing werd gesteld:

1. de bescherming en evacuatie van geallieerde onderdanen;
2. de bevrijding van geallieerde onderdanen in Indonesische handen;
3. het "opruimen" van de Japanners in Oost-Java;
4. het voorkomen van mishandeling van en moord op Nederlanders in kampen.

Het bleek echter al spoedig, dat de door Moestopo toegezegde samenwerking obstructie ondervond van de "extremisten", zodat een nieuwe bespreking van de toestand noodzakelijk was. Hierbij werd een contact-commissie gevormd: de betrekkingen waren bevredigend.

Op 27 oktober d.a.v. ontstond echter misverstand over een wat "streng" uitgevallen pamflet, waardoor een eind kwam aan alle samenwerking. Dr. Moestopo, die zich eerst bereid had verklaard een geruststellende toespraak tot de bevolking van Soerabaja te richten, verdween uit de stad, en diezelfde avond werd over "Radio Pemberontakan" (Radio der Revolutie) van Soerabaja opzweepende redevoeringen gehouden. De Indonesiërs werden opgewekt tot het plegen van verzet tegen de Britten en tot het vermoorden van de Nederlanders.

De ongeregelde heden begonnen de volgende dag, 28-10-1945 om 16.30 uur, toen ongeveer 20.000 man Indonesische troepen met tanks en pantserwagens, en gevolgd door een menigte van omstreeks 120.000 man de aanval begon op de verschillende, over de stad verspreide Britse posten.

In verband met de gevaarlijke situatie werd op last en onder verantwoording van brigadier Mallaby begonnen met het evacuatie-transport van vrouwen en kinderen van Goebeng naar Dārmo, waar een goed bewaakt kamp lag. De eerste twee transporten verliepen zonder incidenten, maar het derde convooi, bestaande uit 20 trucks met elk 15 à 20 personen (vanwege de omvang van de bagage konden er niet meer personen in een truck plaats krijgen) stuitte op de hoek van Embong Sonokembang en Palmenlaan op een lichte barricade, achter welke Indonesische strijdërs in hinderlaag lagen. Meteen begonnen ze te vuren, waarop de eerste wagen, een weapon-carrier, in brand raakte. Hierin zat o.m. de heer M.E. Keller, consul van Zwitserland, die de zorg voor de ex-geïnterneerden in Soerabaja op zich genomen had. Hij werd aan de voet gewond, maar wist zich uit de wagen te werken; wel werd hij gevangen genomen door de Indonesiërs, doch hij heeft het er levend van af gebracht, al werd hij eerst op 8 november 1945 vrijgelaten.

048724 (2 pag)

Terwijl de Mahratta's, die de bewaking over dit convooi hadden, zich teweer stelden tegen de aanvallen van de aanstormende, woedende menigte, wist de tweede truck door de barricade te breken. Later zijn nog enkele vrachtwagens er in geslaagd zich uit de hinderlaag te werken, zodat in totaal zes wagens ontkomen zijn. De meesten der achtergeblevenen zijn afgemaakt: volgens officiële cijfers ongeveer 150 vrouwen en kinderen, terwijl later, bij de herbezetting van de stad nog een 40-tal overlevenden van deze overval konden worden bevrijd.

Op 29 oktober 1945 zijn ir. Soekarno en drs. Moh. Hatta naar Soerabaja gegaan en hebben daar een bespreking gehad met de uit Batavia overgekomen generaal-majoor D.C. Hawthorn. Deze ontmoeting resulteerde in een wapenstilstand op 30-10-1945; bij de uitvoering hiervan werd brigadier-generaal A.W.S. Mallaby op diezelfde dag vermoord door een fanatieke Indonesiër. Als commandant van de aanwezige troepen trad toen op kolonel L.H.C. Pugh. De grootscheepse evacuatie van de ex-geïnterneerden en andere Europeanen uit Soerabaja voornamelijk naar Singapore kon echter doorgang vinden. Tijdens deze werkzaamheden werd op 4 november de 5e Brits-Indische divisie in Soerabaja onder generaal-majoor E.C. Mansergh dat geheel Soerabaja en andere delen van West-Java door de Geallieerde troepen zouden worden overgenomen en dat de Indonesische verzetsgroepen hun wapens moesten inleveren. Om 18.00 uur de volgende dag, vrijdag, zou dit ultimatum aflopen, terwijl de dag daarop, om 6 uur, de Indonesische verzetslieden zich moesten melden bij de verschillende concentratiepunten om hun wapens in te leveren. "Radio Pemberontakan" echter spoorde de Indonesiërs aan dit niet te doen.

Daarop werd vrijdagmiddag om 13.30 uur de telefoonverbinding met Batavia verbroken. Zaterdagochtend, 10-11-1945, had een bombardement plaats door 4 Thunderbolts en 1 Mosquito; het postkantoor en andere grote gouvernementsgebouwen vormden het voornaamste doelwit. Intussen was de 5e Brits-Indische Divisie langzaam opgerukt. Overal werd op hevige tegenstand gestoten, de Indonesiërs stelden zich krachtig teweër, ofschoon het hun aan goede leiding voor de operaties ontbrak. In dit kort bestek heeft het weinig zin de strijd op de voet te volgen. Genoeg zij het te vermelden, dat het eind november was, voordat de Britten de stad geheel in handen hadden gekregen.

De 10-e november wordt in de Republiek Indonesia nog steeds als "Hari Pahlawan" ("Heldendag") herdacht. Ook zij opgemerkt, dat nergens melding wordt gemaakt van het optreden van de Mariniersbrigade in deze fase van de herbezetting van Soerabaja. De gehele "represaille" was een Britse aangelegenheid geweest.

Zaan land gezet.

Op 8 november d.a.v. verklaarde
Mansergh,

Amsterdam, 15 juni 1959.

R.de Bruin.

Voornaamste bronnen:

Lt.Col.A.J.F.Doulton: *The fighting Cock; the story of the 23rd Indian Division (1942-1947)*; ch.22, Surabaya, p.249-267.

"De Nieuwsgier": oktober en november 1945.

"Het Dagblad" : november 1945.

Mededelingen P.G.Schudel.
Rode Kruis Soerabaja.